

СТРОК ЯК ЗАСІБ ЗАХИСТУ ІНТЕРЕСІВ ПОКУПЦЯ ЩОДО ПЕРЕДАЧІ ТОВАРУ

*Маковій В.П., начальник кафедри цивільно-правових дисциплін,
кандидат юридичних наук, доцент,
Одеський державний університет внутрішніх справ*

Стаття містить дослідження часових меж реалізації права покупця щодо передачі товару у договорі купівлі-продажу з урахуванням сутності такого повноваження у змісті договору та взаємозв'язок даного субінституту з іншими правовими категоріями цивільного права, вирішення при цьому певних колізійних емпіричних та теоретичних питань.

Ключові слова: передача товару, строк, момент, купівля-продаж, прийняття.

Статья содержит исследование временных пределов осуществления права покупателя по передаче товара в договоре купли-продажи с учетом сущности такого полномочия в содержании договора и взаимосвязь данного субинститута с иными правовыми категориями гражданского права, решение при этом определенных коллизионных эмпирических и теоретических вопросов.

Ключевые слова: передача товара, срок, момент, купля-продажа, принятие.

The article contains research of sentinel scopes of realization of right for a buyer in relation to the transmission of commodity in a bargain taking into account essence of such authority in maintenance of agreement and sale and intercommunication of the given subinstitute with other legal categories of civil law, decision here of definite collision empiric and theoretical questions.

Keywords: transmission of commodity, term, moment, purchase-sale, acceptance.

У цивільному праві прийнято поділяти обов'язок продавця з передачі майна покупцеві на дві складові: 1) обов'язок з перенесення на останнього права власності; 2) обов'язок з передачі майна у володіння покупця. Питання виконання обов'язку з передачі майна у володіння покупця постає у тому випадку, коли право власності виникає раніше фактичної передачі майна, що згідно ст. 334 ЦК можливо тільки за умови встановлення цього прямо в договорі чи приписі законодавства. У решти випадків розглядаючи обов'язок продавця передати товар покупцеві слід мати на увазі саме обов'язок з перенесення на останнього права власності.

Дослідження сутності обов'язку продавця й відповідного права покупця щодо передачі товару надає можливість дійти висновку про наявність низки обмежень у здійсненні такого права, в числі яких не аби яке значення відводиться часовим величинам.

Серед вчених, які прямо або опосередковано здійснювали дослідження часових меж здійснення права покупця на передачу товару у договорах з передачі майна у власність, й купівлі-продажу зокрема, необхідно відзначити таких як: Ю.К. Толстой, В.В. Луць, О.С. Яворська, Є.О. Харитонов, Д.О. Маріц та ін. При цьому слід зауважити, що наявність досліджень у цій сфері не свідчить про достатню розробленість проблеми з огляду на досить поширену й іноді суперечливу нормативну базу.

У зв'язку з цим метою даної статті є визначення сутності часових меж як засобу захисту інтересів покупця щодо передачі товару у договорі купівлі-продажу у розрізі наявного теоретичного та емпіричного підґрунтя.

Оскільки метою договору купівлі-продажу є передача майна у власність покупцеві, то й основною поведінкою сторін договору є діяльність, направлена на виникнення права власності у покупця. Згідно ст. 334 ЦК право власності за договором за загальним правилом виникає з моменту передання майна набувачеві, у зв'язку з чим головним обов'язком в межах даних договірних взаємин є саме обов'язок продавця щодо

передачі товару покупцеві, тим самим забезпечення виникнення у останнього права власності на товар. У даній нормі знайшла відтворення концепція, регламентована німецьким, швейцарським цивільним законодавством, згідно якої для перенесення права власності на покупця необхідна передача йому купленої речі, так звана традиція [1, с. 331].

Стаття 662 ЦК є загальною щодо решти статей, які деталізують обов'язок з передачі товару з огляду на строк (ст. 663 ЦК), момент (ст. 664 ЦК) передачі, його кількість (ст. 669 ЦК), асортимент (671 ЦК), якість (673 ЦК), комплектність (682 ЦК) тощо.

Виконання обов'язку продавця з передачі товару покупцеві пов'язано з забезпеченням реалізації принципу належного виконання зобов'язання, в тому числі й щодо належного строку (ст. 530 ЦК). Цивільний кодекс у ст.ст. 663, 664 ЦК деталізує сутність належного строку та моменту виконання даного обов'язку як часових меж його виконання.

При цьому ст. 663 ЦК диспозитивно надає можливість врегулювати питання належного строку виконання зобов'язання в межах договору купівлі-продажу або загальних положень ст. 530 ЦК. Так, у мотивувальній частині постанови Вищого господарського суду України від 22.04.2008 року у справі № 35/311, згідно матеріалів якої строк передання товару не був встановлений сторонами, з посиланням на ч. 2 ст. 530 та ст. 693 ЦК, вказано на відсутність дій покупця, які б свідчили про пред'явлення вимоги до продавця щодо передання товару й слугували б початковим моментом перебігу семиденного строку, чого апеляційна інстанція не врахувала [2].

Питання моменту виконання обов'язку продавця з передачі товару досить тісно пов'язане з моментом переходу права власності від продавця до покупця й, відповідно, ризику випадкового знищення або випадкового пошкодження майна, що є предметом договору купівлі-продажу. Стаття 334 ЦК чітко ув'язує обидва визначені моменти, тому говорячи про момент виконання обов'язку продавця за загальним правилом необхідно

мати на увазі момент виникнення права власності у покупця. Через це ст. 664 ЦК може бути розтлумачена як спеціальна по відношенню до ст. 334 в частині виникнення права власності за договором купівлі-продажу з урахуванням диспозитивності цивільно-правових приписів [3, с. 129-131].

У приписах даних правових норм чітко простежується диспозитивне та імперативне начало правового регулювання.

Зокрема, отримання товару покупцем за його місцезнаходженням як момент виконання відповідного обов'язку продавцем крім договору може бути врегульованим і приписом законодавства, на прикладі передачі нерухомого майна в межах п.1 ч.1 ст. 532 ЦК. До речі, в переважній більшості юридичним фактом, що підтверджує передання об'єкта нерухомості у розпорядження уповноваженої особи, прийнято визнавати погодження та підписання сторонами відповідного акту прийому-передачі.

На підтвердження зазначеного у ст. 664 ЦК тлумачиться сутність поняття “надання товару у розпорядження покупця”, а саме наданням товару у розпорядження покупця є готовність товару до передання покупцеві у належний строк і у належному місці з відповідними засобами ідентифікації.

З метою виконання обов'язку продавця з передачі товару з тих чи інших підстав досить часто залучаються треті особи (перевізник, організація зв'язку тощо), яка в силу своєї спеціалізації може здійснити визначені дії. Тому виникає питання: з якого ж моменту обов'язок з передачі майна покупцеві можна вважати виконаним? Вирішення цього питання знаходиться у площині відмежування договору купівлі-продажу й договору допоміжного характеру (перевезення, надання послуги організацією зв'язку).

Так, якщо за договором купівлі-продажу передбачена доставка товару, тобто допоміжний договір укладається між продавцем та третьою особою або ж досягається домовленість безпосередньо в основному договорі, то й моментом виконання відповідного обов'язку буде момент

вручення товару покупцеві перевізником, організацією зв'язку тощо. З урахуванням положень ст. 664 ЦК ідентифікація або індивідуалізація товару у такому випадку буде відбуватись у момент його передачі зазначеній третій особі.

Наприклад, факт передання жита сільськогосподарським виробничим кооперативом “Мрія” на зберігання ВАТ “Ківерцівський ХПП” за договором купівлі-продажу між кооперативом та ТОВ “Аргос” був визнаний Господарським судом Волинської області від 27 вересня 2006 року як обставина, що обґрунтовує виконання продавцем обов’язку щодо передачі товару, незважаючи на відсутність договору зберігання між покупцем та ХПП і відповідної довіреності у продавця. Однак, апеляційна та касаційна інстанція визнала зазначене рішення таким, що не відповідає приписам законодавства, й не виконання обов’язку продавцем стосовно передачі товару покупцеві шляхом його доставки на підставі п.1 ч.1 ст. 664 ЦК [4].

Якщо ж інше не встановлено договором або законодавством, продавець не зобов’язаний доставляти товар, і, як наслідок, можливе укладення допоміжного договору про доставку товару вже між покупцем і третьою особою. Тоді моментом виконання обов’язку з передачі товару продавцем слід вважати здачу товару перевізникові або іншій організації для доставки.

Господарським судом Донецької області у справі за позовом ТОВ “Кепітал Енерго Систем” до ТОВ “Літ-Дон” обґрунтовано прийнято до уваги положення ч. 2 ст. 664 ЦК та договору між сторонами щодо визначення моментом передання товару факт вручення його перевізникові, що підтверджується видачею відповідної квитанції (ст. 23 Статуту залізниць України, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 06.04.98 р. N 457, розділ 2 Правил оформлення перевізних документів, затверджених наказом Міністерства транспорту України від 21.11.2000 р. N 644). При цьому касаційна інстанція при перегляді даної справи

погодилася з доводами саме першої інстанції на відміну від Донецького апеляційного господарського суду [5].

Крім вказаних обставин, які характеризують момент виконання обов'язку продавця передати товар, діючим законодавством та безпосередньо договором можуть встановлюватись додаткові правовстановлюючі юридичні факти щодо окремого майна. Так п. 25 Правил роздрібної торгівлі непродовольчими товарами встановлено, що днем передачі товару вважається день доставки товару споживачу, а якщо товар потребує спеціальної установки (підключення) чи складення – день їх здійснення, за наявності підпису споживача в супровідній документації.

Щодо цінних паперів передача відповідного права як предмету договору купівлі-продажу ототожнюється з вчиненням належних дій з боку держателя цінного паперу (продавця) з урахуванням різновиду легітимації нового держателя цінного паперу (покупця). Зокрема, цесією здійснюється передача зобов'язальної вимоги від продавця до покупця, ст. 334 ЦК ототожнюється перехід права власності майна, що знаходиться у перевізника, з передачею відповідного коносаменту. Коли мова йде про ордерний цінний папір, то його передача пов'язана також і з вчиненням на ньому продавцем відповідного передавального надпису (індосаменту).

Прикладом додаткових юридичних фактів, що підтверджують виконання наведеного обов'язку продавця, може слугувати судова практика.

Згідно матеріалів справи № 33/118-06 за позовом СПД - фізична особа ОСОБА_1 до ВАТ “Баглійський завод котельно-допоміжного устаткування і трубопроводів”, розглянутим господарським судом Дніпропетровської області 13 червня 2006 року, додатковим правовстановлюючим документом, що визначає момент виконання обов'язку продавця передати товар, є підписання сторонами акту-передачі деревообробних верстаків, що стали предметом купівлі-продажу. І хоча апеляційна інстанція не врахувала належним чином положень ст. 664ЦК в

цій частині, Вищий господарський суд України поставив крапку у цьому питанні залишивши рішення першої інстанції без змін [6].

З постанови Одеського апеляційного господарського суду від 7.08.2007 р. у справі № 3/562/06 таким фактом є момент передачі свідоцтва про реєстрацію в інспекції Держтехнадзору України комбайна [7].

У справі за позовом Коломойського І.В. до Роднянського О. Ю. про визнання права власності на частку в статутному фонді товариства з обмеженою відповідальністю “Телерадіокомпанія “Студія 1+1”” згідно договору між сторонами про купівлю-продаж відповідної частки юридичними обставинами, що підтверджували факт виконання обов’язку продавця з передачі товару, було визначено його дії по підписанню зі свого боку акту прийому-передачі частки та подання заяви до ТОВ “Телерадіокомпанія “Студія 1+1”” про вихід зі складу учасників товариства після сплати покупцем авансу [8].

З викладеного необхідно дійти таких висновків. По-перше, часові межі здійснення права та виконання відповідного обов’язку щодо передачі товару у договорі купівлі-продажу надають можливість дисциплінувати учасників таких відносин, створити умови оперативності їх поведінки, а також захисти інтереси покупця. По-друге, момент виконання обов’язку продавця передати товар за договором купівлі-продажу залежить від місця та способу його виконання: 1) отримання товару за місцем його знаходження; 2) доставка покупцеві; 3) виконання за допомогою третьої особи (перевізника, організації зв’язку тощо). По-третє, наданням товару у розпорядження покупця є готовність товару до передання покупцеві у належний строк і у належному місці з відповідними засобами ідентифікації. У законодавстві визначені й деякі спеціальні випадки перебігу наведених темпоральних величин у наведених відносинах, на що вказано у статті.

Зазначене вище свідчить про значимість часових обмежень виконання обов’язку продавця й здійснення відповідного права покупця

щодо передачі товару й актуалізує розкриття цього питання у реалізації змісту інших зобов'язальних відносин.

Список літератури:

1. Флейшиц Е.А. Момент перехода права собственности по договору купли-продажи в гражданском праве крупнейших иностранных государств и СССР // Ученые труды. Ученые труды ВИЮН. - М.: Юрид. изд-во МЮ СССР, 1947, Вып. 9. – 416 с.
2. Постанова Вищого господарського суду України від 22.04.2008 р. у справі № 35/311. // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/1653633>.
3. Луць В.В. Строки і терміни у цивільному праві: монографія / В.В. Луць – К.: Юрінком Інтер, 2013. – 320 с.
4. Постанова Вищого господарського суду України від 13.06.2007 р. у справі № 01/83-38. // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/800916>.
5. Постанова Вищого господарського суду України від 30.08.2006 р. у справі № 1/119. // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/105354>.
6. Постанова Вищого господарського суду України від 16.01.2007 р. у справі № 33/118-06. // <http://reyestr.court.gov.ua/Review/367281>.
7. Постанова Одеського апеляційного господарського суду від 7.08.2007 р. у справі № 3/562/06. // <http://http://reyestr.court.gov.ua/Review/876685>.
8. Рішення Печерського районного суду м. Києва від 16.08.2006 року № 2-202-1/06. // Архів Печерського районного суду м. Києва.